

ISSN 1304-8120 | e-ISSN 2149-2786

Araştırma Makalesi * Research Article

Osmanlı Devlet’inde Milli İktisat Düşüncesi ve Türk Yurdu Dergisi

National Economic Thought in the Ottoman State and Journal of *Türk Yurdu*

Kenan DEMİR

Doç. Dr., İstanbul Medipol Üniversitesi, İşletme ve Yönetim Bilimleri Fakültesi,
Uluslararası Ticaret ve Finansman Bölümü,
kdemir@medipol.edu.tr,
Orcid No: 0000-0003-1508-5978

Öz: 1908’de Meşrutiyet’in ilanından sonra ülkeyi yöneten İttihat Terakki Partisi’nin amacı kısa sürede Osmanlı Devleti’nin iktisadi kalkınmasını gerçekleştirmektir. İlk yıllarda ekonomi politikaları liberalizm doğrultusunda şekillendirilmesine karşın 1911’den itibaren partide Türkçülerin hakim olmasıyla milli iktisat politikası benimsenmiş ve politikalar bu düşünce doğrultusunda yürütülmeye başlanmıştır. Bu yıllarda İttihat ve Terakki Partisi ideologları da dönemin basınında milli iktisat düşüncesi lehine kamuoyu oluşturmak amacıyla yazılar yayımlanmaya başlamıştır. Ayrıca İttihat ve Terakki Partisi, ülkenin iktisadi ve siyasi siyasetini şekillendirmek için doğrudan gazete ve dergileri finanse etmiş ve yayımlamıştır. Bu çalışmanın konusu olan *Türk Yurdu* da İttihat ve Terakki Partisi’nin finanse ettiği ve parti ideologların yazdığı dergilerden biridir. *Türk Yurdu*, Osmanlı Devleti’nin ekonomi sorunlarına değinmiş ve çözüm olarak milli iktisat düşüncesini önermiştir. Bu çalışmada *Türk Yurdu*’nda çıkan iktisadi yazılar incelenerek iktisadi sorunlara *Türk Yurdu*’nun getirdiği çözüm önerileri anlatılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Milli İktisat, Türk Yurdu, Osmanlı Devleti.

Abstract: In 1908, after the proclamation of the Constitutional Monarchy, the Committee of Union and Progress, which ruled the country, was to realize the economic development of the Ottoman Empire in a short time. Despite the fact that in the first years the country shaped the economy in line with the free economic thought, it adopted a national economic policy with the dominance of the Turks in the party since 1911 and carried out the economic policies in line with this idea. In these years, the ideologists of the Party of Union and Progress began to publish articles in order to create public opinion in favor of national economics. Furthermore, the Union and Progress have directly financed and published newspapers and magazines to shape the country’s economic and political politics. The *Türk Yurdu*, which is the subject of this study, is one of the journals written by the party ideologists and the Party of Union and Progress. The *Türk Yurdu* mentioned the economic problems of the country and stated that the solution to the problems was the idea of national economy. In this study, the economic problems of the *Türk Yurdu* were examined and the solution proposals of the *Türk Yurdu* to the economic problems of the period were explained.

Keywords: National economy, Türk Yurdu, Ottoman State.

GİRİŞ

1908’de meşrutiyetin ilan edilmesiyle İttihat ve Terakki Partisi önce dolaylı olarak 1913’te ise doğrudan Osmanlı Devleti’ni yönetmiştir. İttihat ve Terakki Partisi’nin ülkeyi yönetirken karşılaştığı en önemli sorunlardan biri de iktisadi sorundur. İttihat ve Terakki Partisi, ülke iktisadının 33 sene kötü yönetildiğini ve kalkınmak için devletin doğrudan iktisadi siyaseti şekillendirilmesi gerektiğini

Geliş Tarihi:11.10.2018

Kabul Tarihi:10.04.2023

Yayın Tarihi:30.04.2023

Atıf: Demir, K. (2023). Osmanlı Devleti’nde Milli İktisat Düşüncesi ve Türk Yurdu Dergisi. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(1), 143-156. Doi: 10.33437/ksusbd.469462

belirtmiştir. İlk yıllarda partinin etkili temsilcilerinden olan ve sonra Maliye Nazırlığı da yapan Mehmet Cavid öncülüğünde liberalizm doğrultusunda iktisadi politikalar geliştirilmiştir. Mehmet Cavid, partinin düşüncelerini halka anlatmak amacıyla 1908'de *Ulum-ı İktisadiye ve İçtimaiye Mecmuası*'nı çıkartmıştır. Mehmet Cavid, ekonomi politikalarının liberalizm doğrultusunda olacağını belirtmiş ve derginin serbest ticaretin yaygınlaşmasına çalışacağını ifade etmiştir. Öncelikle bir ziraat ülkesi olduğundan Osmanlı'nın uluslararası işbölümü doğrultusunda ziraat sektörüne önem vermesi gerektiğini bildirmiştir. Sanayileşmeye karşı çıkmış ve yaşanan ziraat mı sanayi mi tartışmasında ziraatı tercih etmiştir. Verimli topraklarının modern teknoloji ile işletilmesiyle ekonominin istifade elde edeceğini vurgulamıştır.

İlk dönemde partinin önemli ideoloğu Mehmet Cavid'in düşünceleri doğrultusunda liberal ekonomi anlayışı geliştiren İttihat ve Terakki Partisi, 1912'den itibaren milliyetçi ideolojinin etkisiyle milli iktisat düşüncesini benimsemiştir. İttihat ve Terakki Partisi, Osmanlı Devleti'nin geri kalmasının nedeni olarak ekonomi politikaların serbest iktisat düşünce doğrultusunda yönetilmesini göstermiş ve kalkınma için bir an önce sanayileşmesi gerektiğini savunmuştur. Düşük gümrük politikaları nedeniyle yerli üretimin gerçekleştirilemediği ifade edilmiş ve bu nedenle sanayinin gümrüklerle korunması istenmiştir. Sanayinin gelişmemesini ülkede yerli bir burjuva sınıfın oluşmamasına bağlamış ve devlet öncülüğünde bir burjuva sınıfı yaratılmak istenmiştir. Ticaret ve sanayide gayrimüslim hakimiyetini kırmak için İstanbul temsilcisi Kara Kemal öncülüğünde esnaflar organize edilerek milli şirketler kurulmuştur.

Milli iktisadın benimsenmesi ve bu düşünce doğrultusunda kamuoyu oluşturmak amacıyla basında İttihat ve Terakki ideologları birçok yazı kaleme almıştır. Parti ayrıca ülkede milli iktisadın hakim olması için *Türk Derneği, Türk Yurdu, Halka Doğru, Türk Sözü, Bilgi Mecmuası, İslam Mecmuası, İktisadiyat Mecmuası, Yeni Mecmuası* gibi birçok derginin finansmanını da sağlamıştır. İttihat ve Terakki Partisi, çıkarttığı dergilerle milli iktisadın Osmanlı Devleti'nde benimsenmesi ve yayılmasına çalışmış ve bu yayınlarla kalkınma için topyekun bir seferberlik psikolojisi yaratmak istemiştir. Bu makalenin konusu olan *Türk Yurdu*'nun ilk sayısından itibaren İttihat ve Terakki Partisi'nin düşünce merkezi gibi yayım politikası uygulamış ve iktisadın milli iktisat doğrultusunda şekillenmesine çalışmıştır. Gazete yazarlarından Rus asıllı Parvus Efendi ekonominin gerilemesinin nedenlerine değinmiş ve Batı sermayedarların gerçek yüzünü göstermiştir. M. Zühdü, ziraat politikalarına değinmiş ve ziraatın kalkınması için çözüm önerileri getirmiştir. Yusuf Akçura ise iktisadi kalkınma için ülkede bir burjuva sınıfının oluşmasını talep etmiştir. Ayrıca milli iktisat doğrultusunda kurulan şirketler hakkında bilgi verilerek halkın millilik duygusu canlı tutulmak istenmiştir. Çalışmada önce derginin künyesi verilmiş sonra ise dergideki iktisat yazıların metin analizi yapılarak ekonomik sorunlar ve milli iktisat düşüncesi anlatılmıştır.

Türk Yurdu Dergisi (1911-1918)

1911-1918 tarihleri arasında yayımlanan *Türk Yurdu* 161 sayı çıkmıştır (Kocabaşoğlu, 2010: 192). Derginin sahibi *Türk Yurdu* Cemiyetidir. Dergi, 15 günde bir 24 sayfa olarak yayımlanmıştır. Sonraki sayıları ise 32 sayfa çıkmıştır. Sayfa düzeni öncelikle tek sütun ve sonra ise iki sütundan oluşmuştur. *Türk Yurdu*, yayım politikasını ilk sayısında '*Türklerin faidesine çalışan mecmua*' olarak tanımlamış ve amacını ise '*Türklüğe hizmet etmek, Türklere faide dokundurmak istiyoruz. Maksadımız, işte budur. Maksada erişmek için hangi yollardan yürüyeceğimizi, mecmuamızın mündericatu göstereceğinden, mesleğimizin teşrihini fazla buluyoruz. Tanrı yardımcımız olsun*' ifadeleriyle ifade etmiştir (*Türk Yurdu*, 1911: 1). Derginin sorumlu yazı işleri müdürü sırasıyla Akçuraoğlu Yusuf, Mehmed Emin, Celal Sahir yapmıştır. İlk sayılarının kapak sayfasına ulaşamadığından derginin fiyatı ancak 140. sayıdan sonra anlaşılmaktadır. 140. sayıdaki ibareye göre derginin nüshası 40 para, seneliği ise Osmanlı'da 20 kuruş, ecnebi ülkelerde 35 kuruştur (*Türk Yurdu*, 1917k: ks). Derginin sayıları sırasıyla Tanin, Hayriye ve Şürekâsı, Kader, Orhaniye ve Evkaf-ı İslamiye matbaalarında basılmıştır. *Türk Yurdu* döneminde hemen rağbet görmüş ve nüshaları çabuk bittiği için ilk sayısı dört, ikinci ve üçüncü sayısı üçer, dördüncü ve beşinci sayıları ikişer defa basılmıştır (Tevetoğlu, 1987: 727).

Türkçülük akımına halkçı düşünceyi katan ve milli iktisat düşüncesinin yaygınlaşmasına katkı sağlayan *Türk Yurdu*, çağdaşlaşmanın Türkler için gerekli olduğunu vurgulamıştır (Kurt, 2012: 40). İktisadi politikaların himaye edilmesini savunmuş ve bir Türk orta sınıfının yaratılmasını talep etmiştir (Toprak, 1984: 28). Türklerin çoğu tarafından anlaşılabilir sade bir Türkçeyi savunmuş ve dergideki

yazıların anlaşılır olmasına özen göstermiştir (Sarıay, 2004: 116). Kısa sürede Türk dünyasını ilgilendiren konulara genişçe değinmesi nedeniyle Osmanlı dışındaki Türkler tarafından da takip edilmiştir. Osmanlı ile Rusya ve Çin'deki Türkler arasında kültür birliğin sağlanmasında *Türk Yurdu'nun* önemli bir katkısı olmuştur (Tevetoğlu, 1987: 726). *Türk Yurdu*, genellikle Türk dünyasının maruz kaldığı gerilik, yoksulluk ve dayanışma eksikliği konularına değinmiştir (Gümüsoğlu, 2003: 270). Ahmed Agayef, *Türk Âlemi 1* yazısında bu perişanlığın nedenlerini mezhep çatışması, siyasi birliğin olmamasıyla birlikte Türklüğün Fars ve Arap tesirinde kalması ve milli bilinç yokluğu gibi sebepleri göstermiştir (Ahmet Agayef, 1911: 13-14).

Türk Yurdu, 1908-1915 döneminde köklü değişimlerin yaşandığını, milli düşüncenin tüm konulara nüfuz ettiğini ve Türkçü akımın egemen düşünce haline geldiğini belirtmiştir (Toprak, 1985a: 742). Ülkede milli kültür ve bilincin yayılmasını kendisine vazife edinmiş ve kültür konularının yanı sıra iktisadi, siyasi ve içtimai meseleleri de Türkçülük bakış açısıyla değerlendirmiştir (Kurt, 2012: 38). Dergide, sosyoloji, iktisat, edebiyat, lisan, basın, tarih, arkeoloji, coğrafya, etnoğrafya, tenkit, seyahat, şiir, hikâye, nesir, mektup, mimarlık, resim, musiki, biyografi, sağlık, spor, eğitim, terbiye, felsefe gibi birçok konuda yazılar görülmüştür (*Türk Yurdu*, 1998: 423-424).

Parvus Efendi 41. sayıda "*Türk Gençlerine Mektup*" başlıklı yazıda Türk milliyetçilerine Avrupa'ya karşı mücadelede köylülerin desteğinin alınmasını tavsiye etmiş ve dergi sütunlarında köylülerin sorunlarını dillendirmiştir (Karaömeroğlu, 2003: 306). Ayrıca bir ülkenin iktisadi olarak güçlü olabilmesi için bütçe denkliliğinden çok milli geliri artıracak yollara önem verilmesini belirtmiştir (Mardin, 1985: 632). Devletin Tanzimat sonrası gerçekleştirdiği borçlanmalarla Avrupa'ya bağımlı hale getirildiğini ve bunun sonucu olarak da Türkiye'nin Avrupa'nın mali esaretine girdiğini ifade etmiştir. Bu esareten kurtulması için de ülkede sanayileşme politikalarının benimsenmesini talep etmiştir (Toprak, 1985b: 638).

Türk Yurdu'nda Akçuraoğlu Yusuf tarafından yazılan bir yazıda Tanzimat döneminin politikaları eleştirilmiş, Tanzimat dönemi Osmanlılık düşüncesinin Osmanlı Türklerine zararı dokunduğu ifade edilmiştir (Arai, 2003: 188-189). Köprülüzade Mehmet Fuat da 45. sayıda "*Türklük, İslamlık ve Osmanlılık*" başlıklı makalede Osmanlılık düşüncesine değinmiştir. Osmanlıcılığın birçok milletten oluştuğunu ve bu milletlerin terkiğini bir daireye benzeten Köprülü, dairenin merkezinde Türklerin yer aldığını, etrafında İslam toplumunun ve dışı yakın yerlerde ise Hristiyan milletlerin olduğunu ve ulusal kimliğinden yoksun Türklerin, kimlik bilincinde olan diğer milletlerin ayrılıkçılık hareketlerini engelleyemediğini belirtmiştir. Osmanlı'nın kurtulmasının ancak Türklerin milli bir düşüncüyü benimsemesiyle gerçekleşeceğini ifade etmiştir (Arai, 2003: 90). Derginin yazarlarından Tirebolulu Alparslan ise 8. sayıda yayımlanan yazıda Enderun'daki eğitim sisteminin Türklerin eğitimde geri kalmasına neden olduğunu ve eğitim anlayışıyla Türklerin milli duygusunun söndürüldüğünü vurgulamıştır. Arapça ve Farsça terimlerle konuşmanın bilgili ve incelik olarak görüldüğünü buna karşılık Türkçe ifadelerin kabalık sayıldığını belirtmiş ve Türkçenin gelişmesi için Türk dili araştırmalarına önem verilmesi gerektiğini ifade etmiştir (Gümüsoğlu, 2003: 271).

Türk Yurdu, hem Rusya'dan kaçan aydınların bilgi birikimi hem de Avrupa'nın aydınlanma hareketinin bilincinde olan Osmanlı Türk aydınlarını bünyesinde tutan bir oluşum olarak II. Meşrutiyet döneminin Türkçülük akımının düşünsel merkezi olmuştur (Gümüsoğlu, 2003: 269). *Türk Yurdu*'nun yazar kadrosu şu isimlerden oluşmaktadır: Mehmed Emin, Akçuraoğlu Yusuf, Halide Edip, Ahmed Hikmed, Celal Sahir, Ali Canib, Rıza Tevfik, Hamdullah Suphi, Süleyman Nazif, Fuad Sabit, Köprülüzade Mehmed Fuad, Ziya Gökalp, Tahsin Nahid, Ispartalı Hakkı, Necip Asım, Tevfik Nurettin, Parvus, M. Zühdü, Ziyetullah Nuşirevan, Ahmed Cevad, Ağaoğlu Ahmed, Abdullah Cevdet, Doktor Edhem Necdet, Ömer Seyfettin, Zeki Velidi, Bursalı Mehmed Tahir, Ali Suad (İzbrak, 1983: 309).

Türk Yurdu'nda yayımlanmış makalelere göre doğrudan iktisadi konulara hitap eden yazılar sınırlıdır. Dergide yayımlanmış ekonomi yazıların çoğunluğu Parvus Efendi ile Mustafa Zühdü tarafından yazılmıştır. *Köylüler ve Devlet*, *1327 Senesinin Ahval-i Maliyesine Bir Nazar*, *Türkiye Avrupa'nın Maliye Boyunduruğu Altındadır 1-2*, *Esareti Maliyeden Kurtulmanın Yolu*, *Türklerin Ödünç Almaya En Haklı Oldukları Bir Akçe*, *Devlet ve Millet*, *Mali Tehlikeler*, *İş İşten Geçmeden Gözünüzü Açınız*, *Türk İli Maliyeni Gözet*, *Türk Gençlerine Mektup*, *Türkiye'de Ziraatin İstikbali*, *Köylüler ve Devlet* başlıklı makaleler Parvus Efendi tarafından yazılmıştır. *Türk Yurdu*'nda çıkan diğer ekonomi yazıları şunlardır: Tevfik

Nurettin *Türk Esnafın Hali*, Abdullah Cevdet *Bulgaryanın Şevketi*, İsmail Gasprinski, *Muhaceret-i Muntazama*, Mustafa Zühdü *Ziraatımız ve Şeraiti İktisadiyesi 1-2*, *Ziraat Memleketi miyiz?*, *Bizde Köylünün Borcu İtibar-i Zirai 1-2*, Ahmed Cevad *Kooperatif Şirketleri 1-2*.

TÜRK YURDU'NDAKİ EKONOMİ YAZILARININ İNCELENMESİ

Tarım Politikaları

Türk Yurdu'nun 49. sayısında *Türkiye'de Ziraatın İstikbali* başlıklı makalede Parvus Efendi, ulaşım eksikliğiyle beraber uluslararası piyasada tahıl fiyatının düşmesinin Türkiye'de tahıl ihracatının terakkisine ve modern ziraatın yayılmasına engel olduğunu söyler. Bu şartlar altında ziraatın modern ziraat yöntemine dönüşmesinin imkânsız olduğunu belirtir. 1890'larda tahıl fiyatında azalış yerine artış gerçekleşseydi ziraatın genişleyip ziraat makinelerin kullanımında büyük fayda elde edileceğini bunun ise ziraatın terakkisi için bir sebep oluşturacağını söyler. Bu dönemdeki ziraatın gelişmesinin sebebinin 20. yüzyıl başındaki tahıl fiyatının 1890'a göre yüksek olmasını gösterir. Türkiye ziraatının tahıl fiyatının artması yüzünden gelişeceğini ve bu doğrultuda çiftçinin ziraatını ıslah edecek ve makine temini için sarf edecek sermayeyi tedarik edeceğini söyler (Parvus Efendi, 1913c: 859-867). Fiyat artışlarının sadece tahıl fiyatlarında görülmediğini bazı vilayetlerde büyük öneme sahip pamuğun fiyatının da arttığını ayrıca süt, yağ, et, yumurta, peynir gibi ürünlerin de fiyatlarında artışın yaşandığını söyler. Türkiye ziraatında meyve yetiştirmenin önemli olduğunu ifade eder ve portakal, hurma, incir, kuru üzüm, ceviz, yaş üzümün Türkiye ihracatında büyük bir rol oynadığını belirtir. Meyve ihracatının ülke ihracatının %22'sini oluşturduğunu söyler (Parvus Efendi, 1913c: 859-867).

Parvus Efendi, diğer ülkelerde bir parça arazi için dehşetli mücadeleler icra edildiği halde Türkiye'nin geniş ve verimli arazilerinden istifade edilemediğini vurgular. Türkiye'de sorunun araziye işletecek işçinin temin edilmesi olduğunu söyler. 1912'de Türkiye nüfusunun 26 milyon ve ziraat edilen arazi miktarının ise 93 milyon dönüm olduğunu ve kişi başına 3,6 dönüm tarla düştüğünü belirtir. Ayrıca Osmanlı'nın Avrupa'da görülen ziraat yöntemini uygulamasıyla ziraatın birkaç kat genişleyeceğini söyler. Türkiye'de demiryolu ve denize yakın olan yerlerde ziraatın daha çok gelişeceğini belirtir ve Anadolu'da demiryolundan başka şose ve karayolların yapılmasını ister. Türkiye ziraatının gelişmesi için büyük ve küçük yolların inşasının zaruri olduğunu belirtir. Demiryolların ziraatın terakkisine hizmet etmesini ister ve devletin demiryolu siyasetinin bu olması gerektiğini vurgular. Bugüne kadar devletin şimendifer politikalarına askeri nokta-i nazardan baktığını ve bunun yanlış olduğunu söyler. Demiryolu istasyonlarında ziraat ürünlerinin muhafazası için depo inşa edilmesini, kredi kurumlarının tesis edilmesini ve çiftçinin ürününü elverişli fiyatla satması için sendikalar teşkil edilmesini ister (Parvus Efendi, 1913c: 859-867).

Türk Yurdu'nun 57. sayısında *Köylü ve Devlet 1* başlıklı makalede Parvus Efendi, asırlardan beri unutulmasına ve ağır yük altında inlediği halde köylülerin hükümete karşı yükümlüklerini yerine getirdiğini söyler. Yiyecek bir şeye malik olmayan köylünün parasının olmadığını ve bu suretle de devlet gelirinde bir azalma olduğunu belirtir. En fazla düşüşün Edirne ve Çatalca gibi istila olunan yerlerde yaşandığını ancak savaş meydanından uzak Ankara, Trabzon, Kastamonu gibi vilayetlerde de gelirin azaldığını ifade eder. En fazla düşüşün yaşandığı vilayetlerin Türklerin yaşadığı vilayetler olduğunu belirtir. Düşüş oranının Bursa'da %27,8, Trabzon'da %35,1, Kastamonu'da %28,8, Ankara'da %28,2 olmasına karşın bu oran Beyrut'ta %9 Kudüs'te %6,4'tür (Parvus Efendi, 1914a: 1124-1129).

Türk Yurdu'nun 58. sayısında *Köylü ve Devlet 2* başlıklı makalede Parvus Efendi, devletin köylünün muhtaç olduğu bilgi ve sermayeyi vermesini ve bu doğrultuda köylülere mektep tesis etmesini ve ucuz faizle sermaye veren itibar bankaları açmasını ister. Ağır vergi ve vazifelerle beraber ziraatın basit bir surette icrası ve sermaye eksikliği yüzünden köylünün zor durumda kaldığını belirtir Köylünün demiryolunun önemini anladığını fakat borçlarının buna engel olduğunu ifade eder ve bu nedenle köylüye destek olmak amacıyla köy bankalarının açılmasını ister (Parvus Efendi, 1914b: 1158-1162).

Türk Yurdu'nun 61. sayısında *Ziraatımız ve Şerait-i İktisadiyesi: Nüfus-i Ziraiye* başlıklı makalede M. Zühdü, Osmanlı çiftçi nüfusunun ticaret ve sanayice kalkınmış olan bölgelerde bile %55'in altına düşmediğini; Canik, Van, Bitlis, Zor sancağı gibi bölgelerde ise oranın %90 olduğunu ve genel nüfusun %65'ten fazlasının ziraatla uğraştığını belirtir. 22.000.000 Osmanlı nüfusunun 14.300.000 kişinin ziraat ile geçindiğini vurgular. Çiftçilerin babadan gördüğü tecrübeleri uyguladıkları gibi yeni ilmin

tecrübesinden de istifade ettiğini ve devletin de oldukça emek sarf ettiğini belirtir. Ziraat mekteplerinden mezun birkaç yüz gence malik olduğu gibi çiftçilere rehber olacak birçok ziraat kurumun da olduğunu ve bunların Adana, Aydın, Suriye, Filistin ve İstanbul civarlarında arttığını söyler. Ziraat müfettiş ve memurların ülkeyi dolaştığını ve çiftçilerle temas kurarak onları bilgilendirdiğini belirtir (M. Zühdü, 1914a: 2042-2046).

Türk Yurdu'nun 62. sayısında Ziraatımızın Şerait-i İktisadiyesi: Kıtaat-ı Ziraiye başlıklı makalede M. Zühdü, %7'sinin tarım alanları ve %9'unun da orman olmak üzere ülke arazilerinin ancak %16'sından istifade edildiğini belirtir. Arazinin yedide bir oranında istifade edildiğini ve bu miktarın Karesi'de %40, Trabzon'da %36,7, Bolu'da %34,7, İzmit'te %32,9, Bursa'da %26,7, Aydın ve Trabzon'da %26,5, Adana'da %21,6, Kastamonu'da %19, Konya'da %12, Ankara'da %11 olduğunu ifade eder. Bu bölgelerde ziraatın gelişmiş olmasına karşın buralardaki arazilerin üçte ikisinin boş olduğunu söyler. Ziraat edilen arazinin en çok Adana'da sonra ise sırasıyla Bitlis, Erzurum, Ankara, Bursa gibi vilayetlerde işletildiğini belirtir. Arazinin %60'undan ziyadesi işletilen Adana vilayetinin geniş çiftliklere malik olan bir vilayet olduğunu söyler. Ülkede büyük çiftliklerinin yaygın olmadığını hatta Adana'nın çiftliklerin bile büyük çiftçiliğe örnek gösterecek derecede olmadığını belirtir (M. Zühdü, 1914b: 2072-2079).

Türk Yurdu'nun 63. sayısında Ziraat Memleketi Miyiz? başlıklı makalede M. Zühdü, Osmanlı'nın 1. arazinin genişliği ve verimli olması 2. ziraatla uğraşan nüfusun çok olması 3. sanat ve ticaret memleketi olmaması 4. ziraat ülkesi olarak bilinmesi gibi nedenler sonucu bir ziraat ülkesi olduğunu belirtir. Osmanlı'nın Osmanlılardan başka ne kadar milyon halkı doyurduğu sorusuna olumlu bir cevap verilirse ziraat memleketi unvanına liyakat kazanacağını vurgular ve ancak bu soruya hiçbir ülkeyi doyuramadığı cevabını verir. Osmanlı'nın küçük bir hububat ülkesi olduğunu belirtir. Toprağın yeteneği ve ülkenin ihtiyacına göre bakliyat üretiminin önemsiz bir miktarda olduğunu ve bağ üretiminden de istifade edilemediğini söyler. Sadece hububat, tarımsal sanayi ürünleri ve zeytincilik sektöründe bir nispi gelişmişlik olduğunu belirtir. Osmanlı'nın buğday tüketiminde kendisine yeterli olmadığını ifade eder ve tüketiminin %10'unun dışarıdan tedarik edildiğini söyler. İkinci derecede öneme sahip kuru ve taze meyvecilik ile tütünde ihracatın yapıldığını ifade eder. Bu bilgiler neticesinde Osmanlı'nın bir ziraat memleketi vasfını kazanacak bir güce malik olmadığını söyler. Osmanlı'nın iktisadi niteliği nedir sorusuna cevaben M. Zühdü, tabiatın Osmanlı'yı ziraat ülkesi olarak yarattığını ancak iktisadi vasfının zayıf olduğunu belirtir. Adana ile Bağdat vilayetinde Osmanlı halkını doyuracak kadar ziraat yapılabileceğini, Konya vilayetinin ıslah edilen arazisinde ziraat üretiminin iki kat artıracak olduğunu belirtir. Osmanlı'nın ziraat ülkesi olamamasının sebebi olarak Osmanlı iktisadının milli gaye ile yönetilmemesini gösterir. Osmanlı ziraatını geliştirmek için bu çarkın milli mefkûre ile harekete getirilmesini ister (M. Zühdü, 1914c: 2090-2097).

Türk Yurdu'nun 65. sayısında Bizde Köylünün Borcu: İtibar-i Zirai başlıklı makalede M. Zühdü, köylünün borçlu olmasından ziyade borcunun şekli, miktarı ve ödenmesinin imkân dâhilinde olmasının önemli olduğunu söyler. Sonra köylünün borç alma sebeplerini irdeler. 1. Köylünün sel, kuraklık ve kötü hava gibi doğal afetin mahsulatı yok etmesi 2. eşkiya ve asayişsizliğin yaygınlaşması ve harplerin olması 3. köylünün yeni çiftçiliğe başlaması 4. hayvanların hastalanması ve alet ve edevatların bozulması 5. çocuğun hastalanması ve işçi çalıştırmak zorunda kalması 6. sünnet, düğün, bayram gibi birtakım merasimleri yapması 7. misafir doyurma ve ziyafet yapma gibi nedenler yüzünden borçlandığını belirtir. Bu tarz borçlanmalardan alınan borcun kolaylıkla geri verilemediğini ve bu tarz borçların köylüyü felakete sürüklediğini ifade eder. Bu nedenle bu tarz borçlanmaya köylünün ihtiyatlı yaklaşması gerektiğini söyler. Köylünün borçlanmayı 1. yeni arazi açmak ve mevcut araziye genişletmek 2. arazinin verimini artırmak, tohumları ıslah etmek 3. iyi tohum celbi, hayvan ve makine tedariki ve fazla amele istihdam etmek 4. ziraat işlerinin büyütme ve daha iyi makine alıp seri üretime geçmek amacıyla gerçekleştirmesini ister. Bu tarz borçlanmada amacın üretimi artırarak işletmesini büyütme imkanını elde edeceğini vurgular (M. Zühdü, 1914d: 2183-2190).

Türk Yurdu'nun 27. sayısında Devlet ve Millet başlıklı makalede Parvus Efendi, Avrupa devletlerinin sanayi ve ziraatın terakkisini kolaylaştırma ve ülkeyi zengin hale getirme konusunda Türkiye'ye bir şey vermek niyetinde olmadığını vurgular. Türk köylüsünün sefalet altında yaşayıp elindeki şeylerin tümünün alındığı halde devletin kendisine hiçbir şey vermediğini belirtir. Askerin lüzum olduğu zaman köylüden alındığını ve vergi toplamak gerektiğinde yine köylüden toplandığını

söyler. Devleti besleyen köylüler olduğu halde onlara yardım edilmediğini ve bu konuda değişiklik olmadıkça ülkenin kendisine gelemeyeceğini belirtir (Parvus Efendi, 1912g: 83-85).

Türk Yurdu'nun 9. sayısında 'Köylüler ve Devlet' başlıklı makalede Parvus Efendi, Osmanlı ekonomisinin kapitülasyon ve anlaşmalarla bağlandığını belirtir. Bu anlaşmalar sonucu devletin istediği gibi hareket edemediğini mesela Avrupa devletlerinin müsaadesini almaksızın gümrük vergisini değiştiremediğini söyler. Osmanlı'nın Avrupa sermayesi, mamulâtı ve fennine muhtaç olduğundan Avrupa bankalarının iktisadi esareti altına girdiğini vurgular. Bundan dolayı Osmanlı'nın siyasi esaretten kurtulması için öncelikle iktisadi esaretten kurtarılması gerektiğini belirtir. Bağımsızlığın kazanılması için sanayi ve ziraatın terakki edilmesini ister. Çiftçilerin çoğunun Türk köylüsü olduğunu ve bundan dolayı öncelikle onları düşünmek gerektiğini söyler. Köylünün senede 10.902.820 Osmanlı lirası vergi vermesine karşın şehir halkının 1.645.498 Osmanlı lirası vergi verdiğini belirtir. Köy halkının şehir halkından altı kat fazla vergi verdiğini ve şehir halkının köylüden zengin olduklarını ifade eder. Aşarın çoğunluğunun Anadolu köylüsünün ödediğini ve en fazla verginin Anadolu ve Suriye köylüsünün verdiğini söyler. Anadolu'daki bir köylünün Ermenistan'daki bir köylüden %35 ve Balkan köylüsünden ise %50 oranından fazla vergi verdiğini belirtir (Parvus Efendi, 1912a: 262-268).

Mali Politikalar

Türk Yurdu'nun 13. sayısında *1327 Senesinin Ahval-i Maliyesine Bir Nazar* başlıklı makalede Parvus Efendi, müzmin hale gelen bütçe açığının %25-%30 arasında dolaştığını, bunun ülke kalkınmasını güçleştirdiğini ve bu nedenle devlet harcamalarının azaltılmasını tavsiye eder. Devletin tasarrufa riayet ettiğini ancak sadece tasarrufla dengenin gelmeyeceğini söyler. Demiryolu ve mektep meseleleri için birçok paraya lüzum görüldüğünü ve gelirlerin önemli bir kısmının ise devlet borçlarına verildiğinin unutulmamasını vurgular. Sadece Osmanlı'nın borcu olmadığını, tüm Avrupa devletlerin borçlu olduğunu söyler. Fakat Avrupa ülkelerinde devlete borç verenlerin yerli banka ve sermayedar olmasından dolayı borca karşılık verilen paranın da yine dâhilde kaldığını belirtir. Osmanlı'da borç verenlerin yabancılar olduğunu bundan dolayı Osmanlı'nın borca mukabil verdiği paraların harice gittiğini ve paraların dışarıya gitmesinin sanayinin terakkisine mani olduğunu söyler. Sanayinin terakki etmesiyle Osmanlı'da servetin oluşacağını ve bu nedenle devletin dışarıdan istikraz etmesinin mümkün olmayacağını belirtir (Parvus Efendi, 1912b: 394-397). Borçların eski yönetimden kaldığını ve eski yönetimin ülkeyi iktisadi terakkiden mahrum etmekle kalmayıp Avrupa bankalarına esir ettiğini de söyler. Avrupa'dan istikraz suretiyle alınan milyonların demiryolu, eğitim, ziraat ve sanayi sektöründe sarf edilmesine özen gösterilseydi Osmanlı'nın zengin ve daha iyi bütçeye sahip olacağını ve borçlarının ödenmesinde zorluk çekmeyeceğini ifade eder. Ancak Avrupa bankalarından alınan istikrazların ya faydasız işlere sarf edildiğini ya da israf edildiğini belirtir. Bürokratların sadece mali dengeyi değil iktisadi dengeyi de düşünmesini ve fazla vergi almaktan ziyade halkın iktisadi kuvvetinin artırılmasını ister. Gayrimenkul sahiplerinin müsakkafat vergisini düzenli ödemediklerini vurgular ve İstanbul'un müsakkafat vergisinden biriken bakayanın 3.327.695 Osmanlı lirası olduğunu belirtir. Beyoğlu'nun vergi konusunda devlete diğerlerinden fazla borçlu olduğunu, Beyoğlu'ndaki binaların çoğunun hiç vergi vermeyen ecnebilere ait olduğunu belirtir. Osmanlı maliyesi için önemli diğer bir konunun da aşar vergisinin önceki senelere göre fazlaşması olduğunu söyler. Köylünün çok vergi vermesini eleştiren Parvus Efendi köylünün iktisadi kuvvetinin artırılmasına çalışılmasını önerir (Parvus Efendi, 1912b: 397-402).

Türk Yurdu'nun 16. sayısında *Türkiye Avrupa'nın Maliye Boyunduruğu Altındadır 1* başlıklı makalede Parvus Efendi, sanayi kalkınmanın gerek devlet gerekse de halk için önemli olduğunu söyler. Kırım harbinin iktisadın temeline darbe vurduğunu ve bu tarihten itibaren Avrupa medeniyetinin Osmanlı'ya sokularak ciddi bir içtimai inkılabın yaşandığını vurgular. Devletin yüksek faiz ödediğini hatta bazı borçlara %13 faiz bile ödediğini ve bunun da Osmanlı'yı iflasa sürüklediğini belirtir. Osmanlı'nın 1876 mali iflası gerçekleştiği vakit borçlarının sermaye ve faizleri için senede 14.000.000 Osmanlı lirası ödediğini, hâlbuki devlet gelirinin 20.000.000 Osmanlı lirası olduğunu söyler. Devletin bu şekilde hayatını sürdürmesinin imkânsız olduğunu ve Avrupalıların Muharrem Fermanı'yla devlet gelirlerinin bir kısmını idaresi altına aldığı belirtir. Duyun-ı Umumiye İdaresi'nin Avrupa için Osmanlı Devleti'ni sadece mali esaret altında bulundurmamak değil siyasi esaret altında tutmak için de sağlam bir araç olduğunu söyler. İdarenin gelirlerinin kurulduğundan bu yana üç misli arttığını ve bunun sonucu olarak devlet gelirinin dörtte birinin Duyun-u Umumiye İdaresi'nin yönetimine geçtiğini söyler.

İdarenin zamanla büyük kurum haline geldiğini ve senelik masraflarının 700.000 lirayı geçtiğini belirtir. Avrupa mali çevrelerinin borçlarının hepsinin ödenmesini talepten vazgeçmesinin sebebi olarak Osmanlı'nın daima mali müzayaka altında tutarak Avrupa'dan teminat ile yeni istikraz akdine mecbur kılınmak istenmesini gösterir (Parvus Efendi, 1912c: 476-484).

Türk Yurdu'nun 17. sayısında Türkiye Avrupa'nın Maliye Boyunduruğu Altındadır 2 başlıklı makalede Parvus Efendi, banknot çıkarma yetkisinin sadece Osmanlı bankasının bir hakkı olduğunu ve devletin bu haktan mahrum olduğunu belirtir. Osmanlı bankası ise takip eylediği mali siyaseti gereği tedavüle lüzumu miktarda banknot ihraç etmediğini ve bu suretle para ihtiyacının arttığını vurgular. Avrupa mali çevresinin de Osmanlı'yı esaret pençesinden kaçırmamak için kendisine her türlü müşkülâtı gösterdiğini belirtir. Avrupa mali çevresinin Osmanlı'yla istikraz yapmak yerine avans namıyla kısa vadeli borçlar verdiğini ve devletin avanslar için yüksek faiz ödediğini söyler. Osmanlı'nın faizi yüksek kısa vadeli istikrazlara muhtaç olmaksızın yaşayamayacak bir hale getirildiğini vurgular. Osmanlı'nın paraya muhtaç olduğu bu zamanda Duyun-ı Umumiye İdaresi'nde ihtiyat akçesi olarak 2.000.000 liranın boşuna sakladığını belirtir. 1909'da ihtiyat akçesinden 332.200 lirayı %3 faizle ve 160.080 lirayı yine %3 faizle Almanlara borç verilmesine karşın Osmanlı'nın aynı zamanda avanslar için %5,5 faiz ödediğini belirtir (Parvus Efendi, 1912d: 523-525). Duyun-ı Umumiye İdaresi'nin 1910-1911'de ise ihtiyat akçesinin dörtte biriyle ecnebi tahvilatı satın aldığını söyler. İdarenin Osmanlı'ya ait olan paralarla Osmanlı hazine tahvilatı satın almamasına karşın Macar ve İtalyan hazine tahvilatı satın aldığını belirtir. İdarenin İtalyan tahvilatını satmış olmasıyla Türkiye'nin paraları ile İtalyan hükümetine hizmet ettiğini söyler. Parvus Efendi, Avrupa devletlerinin kapitülasyonları ve Duyun-ı Umumiye İdaresi'nin de devletin vergi usulünü islah etmesini engellediğini belirtir. Avrupa'dan akdedilen istikrazların Osmanlı'nın esaretinin ilk adımı ise demiryolu inşasının ise ikinci adım olduğunu vurgular. Avrupalıların Osmanlı'yı istikrazlardan daha ziyade demiryolları vasıtasıyla devleti mali esaret altına aldığını söyler (Parvus Efendi, 1912d: 525-529).

Türk Yurdu'nun 19. sayısında Esaret-i Maliyeden Kurtulmanın Yolu başlıklı makalede Parvus Efendi, İttihat ve Terakki'nin nüfuzunun eksilmesinin sebeplerinden birinin de dört sene zarfında köylünün refahını yükseltecek hiçbir hizmetin yapılmamasını gösterir. Birkaç vilayetinın aşar vergisinin Duyun-ı Umumiye İdaresi'nin borç teminatı olarak kendisine verilmesini ileri sürerek aşar vergisinin ıslahına karşı çıktığını belirtir. İdarenin gelirini artırmayı hedeflediğini ve Osmanlı'yı yeni teminatlarla bağlamayı düşündüğünü söyler (Parvus Efendi, 1912e: 587-589). Osmanlı maliyesinin taahhütlerle fazla bağlandığını ve bu nedenle devletin mali bağımsızlığını elde etmesinin zor olduğunu vurgular. Hükümet'in makul bir politika takip ettiği takdirde ülkenin mali esaretten kurtulup Avrupa borsasından istifade edeceğini söyler. Gerek Duyun-ı Umumiye İdaresi gerek demiryolu gelirlerinin arttığını bu nedenle 1903'te yapılabilecek yeni bir tahvil ve tevhid-i duyun icra muamelesini zaruri olduğunu belirtir. Tahvil ve tevhid-i duyun yapıldığı takdirde Osmanlı Devleti'nin mali bağımsızlık yolunda önemli adım atmış olacağını ve mali durumunun iyileşeceğini söyler (Parvus Efendi, 1912e: 589-591).

Türk Yurdu'nun 25. sayısında Türklerin Ödünç Almaya En Haklı Oldukları Bir Akça başlıklı makalede Parvus Efendi, Duyun-ı Umumiye İdaresi'nin ülkede devlet gibi bir vaziyette olduğunu dile getirir. Ayrıca Alman sermayesinin ise Anadolu demiryollarını elde etmekle Anadolu'yu iktisaden bir Alman vilayeti vaziyetine koyduğunu belirtir. Genç Türkiye'nin ülke maliyesini ıslahına çalıştığı halde başarılı olamadığını ifade eder ve bu başarısızlığın sebebi olarak da Avrupa mali güçleri ve Avrupa diplomasisini gösterir. Bunların Osmanlı maliyesinin ıslahına kolaylık göstereceği yerde kapitülasyon ve faiz mukaveleleriyle ülkeyi bağlayarak Osmanlı maliyesinin esaretten kurtulmasına engel olduklarını belirtir. Duyun-ı Umumiye İdaresi'nin iki milyondan fazla ihtiyat akçesinin bulunduğunu ve zamanla idarenin gelirleri arttığından ihtiyat akçesi buldurmaya gerek kalmadığını belirtir. Her sene Osmanlı'nın idareye ödemek zorunda olduğu borç miktarının 1.830.000 Osmanlı lirası olduğunu ve 1327 senesi net karının 2.296.598 lira olduğundan her sene idarenin %127 oranında bir kazanç elde ettiğini belirtir. 1900'den bu yana Duyun-ı Umumiye İdaresi'nin gelirinin iki kat, ihtiyat sermayesinin dört kat arttığı halde devlete kredi vermek istemediğini belirtir. Buna rağmen idarenin diğer devletlere cömert davrandığını ve Japon, Rus, İsveç, İsviçre eshamı ile Macar hazine tahvilatı satın aldığını söyler (Parvus Efendi, 1912f: 16-23).

Türk Yurdu'nun 29. sayısında Mali Tehlikeler başlıklı makalede Parvus Efendi, harpten sonra ülkenin maliyece eskisinden daha çok soyulacağını belirtir. Hüküm sahibi olanların ne hükümet ne

millet ne Müslüman ne de gayrimüslim olduğunu, hakiki hâkimin Avrupa mali çevreleri olduğunu belirtir. Savaşın sonra en büyük sorun olarak devletin borç melesesi olacağını ve borç miktarının ülkeden ayrılan vilayetler arasında taksim edilmesini ister. Aynı zamanda Duyun-ı Umumiye İdaresi'nin ise değiştirilmesini önerir. Yeniden borçlanma zorunluluğu olacağını ve gerçekleşecek borçlanmalarda ülkenin faydasının gözetilmesini ister. Asya-yı Osmanî'nin, Avrupa-yı Osmanî'nin tüm borçlarını sırtına yüklenmesi tehlikesi olduğunu ve bunun da mali bağımsızlığının kaybedilmesine yol açacağını belirtir (Parvus Efendi, 1912i: 148-151).

Türk Yurdu'nun 36. sayısında İş İştan Geçmeden Gözlerinizi Açınız başlıklı makalede Parvus Efendi, devletin halkın elinde kalan araziye muhafaza ve iktisadi menfaatleri müdafaa etmeyecek olursa her türlü girişimin boşa gideceğini söyler. Düşmana askeri nazardan kahramanca gayret edildiği halde iktisadi anlamda kayıtsız kalındığını aktarır. Sanayiye milli sermaye ile gerçekleştirilmesini ve servetin yabancı bankalardan ziyade halkın elinde olmasını ister. Ülkenin yararı dikkate alınmaksızın verilen imtiyazların uzun süre devam edeceğinden maliyenin bunlardan istifadesinin az olacağını belirtir (Parvus Efendi, 1913a: 359-367).

Türk Yurdu'nun 39. sayısında Türk İli Maliyeni Gözet başlıklı makalede Parvus Efendi, başlıca gelirlerin Duyun-ı Umumiye İdaresi'nin elinde olduğunu ve kapitülasyonlarla devletin iktisadi ıslahata teşebbüs edemeyecek kadar bağlandığını belirtir. Ülkenin fakru zaruret içerisinde yuvarlandığını, köylüden toplanan paraların yabancı bankalara gittiğini ve ülkede para sıkıntısı olduğu bir zamanda idarenin gelirinin çoğaldığını belirtir (Parvus Efendi, 1913b: 485).

İktisadi Politikalar

Türk Yurdu'nun 140. sayısında İktisat başlıklı makalede Yusuf Akçura, milliyetçiliğin halka özellikle köylüye itibar kazandırmasıyla birlikte ülkede orta sınıf Türk burjuvazisinin teşekkülüne de taraftar ettiğini belirtir. Esnaf ve tüccar teşkilatının özellikle Tanzimat'tan sonra kapitalizmin hücumu sonucu inhitata uğradığından Osmanlı toplumunun eşraf, memur ve köylüden oluşan bir cemaat haline geldiğini belirtir. Osmanlı'da 19. asır burjuvazisinin Batı kapitalizminin acenteliğini eden Yahudi, Rum ve Ermeni gibi gayrimüslim ve birtakım levantenden oluştuğunu söyler. Türklerin içlerinden burjuva sınıfı çıkaramadığı takdirde sadece memur ve köylüden ibaret olan bir Osmanlı toplumunun yaşamasının zorlaşacağını belirtir. Bu tehlikeyi Tanzimatçı paşaların gördüklerini mesela Ali Paşa'nın Sultan Abdülaziz'e verdiği layihasında bu endişeyi dile getirdiğini söyler. İktisadi sahada gayrimüslimlerle rekabet edecek Osmanlı-Türk burjuvazisinin oluşmasını arzu eder. Milli ticaret ve milli sanayiye teşvik ederken iktisatta ahlaki unsurların da olduğunu ve teşekkül aşamasında olan Türk burjuvazisinin menfaati için ihtiras göstermesini ister (Yusuf Akçura, 1917: 3521-3523).

Türk Yurdu'nun 2. sayısında Türk Esnafının Hali 1 başlıklı makalede Tefik Nureddin, büyük şehirlerde esnafın kaybolduğunu ve kaybolan esnafın çoğunun ise Türk esnafı oluşturduğunu belirtir. Önceleri Saraçhane'nin İstanbul'un işlek bir saraç merkezi olduğunu, esnaf çöküşünün acıklı örneklerinin Sahaflar çarşısı ile Mısır çarşısında görüldüğünü belirtir. Esnafın gerilemesinin sebebi olarak Avrupa ürünlerinin ülkeye kolayca girmesini sağlayan kapitülasyonları gösterir. Avrupalıların sahip oldukları imtiyazlara dayanarak gümrük resminin artmasına karşı durduklarını ve düşük gümrük nedeniyle Avrupa mallarının ucuz satıldığını söyler. Hükümetin gümrük vergisini artıramadığı için Avrupalıların Osmanlı'yı rakipsiz bir piyasa ve mahkûm bir müşteri olarak gördüklerini belirtir. Avrupa'nın ucuz ürünlerinin ülkeye girildiğinden beri bireysel emek ve küçük sermayeyle üretiminin imkansız hale geldiğini söyler. Bundan dolayı dokuma, ipekli kumaş, gümüş ve altın imalatçılığı gibi sanayi sektörlerinin hızla; halıcılık gibi sektörlerin ise yavaşça mahvolduğunu belirtir. Dükkân sahiplerinin ise zamanla Avrupa malı satmak zorunda kaldığını, yani eskiden milli üretime sahip Türk esnafın sonraları Avrupa'nın Şark'taki komisyoncusu rolüne büründüğünü vurgular. Avrupa sermayesi hücumunun Avrupa ürünlerin ülkeye ithal edilmesi ve buna karşılık Osmanlı'nın ham eşya ihraç eden ülke haline gelmesi ve zanaatların icrasında halkın amele gibi kullanması gibi olumsuz etkileri olduğunu söyler (Tefik Nureddin, 1911: 42-47).

Türk Yurdu'nun 12. sayısında Türk Esnafının Hali 2 başlıklı makalede Tefik Nureddin, esnafın çöküşünün diğer bir sebebi olarak zanaat erbabının modern sanayiye önem vermemesini gösterir. Esnafın durumunu ıslah etmek için hükümetin doğrudan görev almasını, esnaf için hususi sergi tertip edip mükâfatlar vermesini, sanayi mektepleri açmasını ve esnafın iktisadi şartlarını düzeltmek için

gayret etmesini ister. Esnafın sıkıntılardan birinin de istediği zaman yeterli sermaye bulamaması olarak açıklar. Esnafa borç verecek mali kurumlara muhtaç olduğunu, kalkınmış ülkelerde esnafın başvuracağı küçük bankaların olduğunu ve bu bankaların esnafın himmet ve iştiraki ile meydana getirildiğini belirtir. Bu gibi kurumların 1. çalışmaların verimli olmasını sağlaması 2. esnafın durumunun iyileşmesine hizmet etmesi 3. esnafın arasındaki ilişkiyi kuvvetlendirmesi gibi kolaylıklar sağlayıp esnafın gelişmesine yardımcı olduğunu ifade eder. Bu gibi şirketlerle ürün fiyatlarının düşmemesi için hususi depolar açıldığını ve piyasayı denge halinde tutulmaya çalışıldığını belirtir. Önceleri ülkede buna benzer teşkilatların olduğunu ve bu teşkilatlara lonca denildiğini vurgular. Bazı loncaların halen devam ettiğini ve bu loncaların esnafın ihtiyaçlarını müzakere edip tedbir aldığını, felakete uğrayan esnafa kolaylıklar gösterip yeniden tezgâh düzmesine çalıştığını, borçları erteleterek uygun miktarda borçlar verildiğini söyler. Sonraları hükümetin siyasi sebeplerden dolayı loncaları akim bıraktığını belirtir (Tevfik Nureddin, 1912: 360-365).

Türk Yurdu'nun 84. sayısında *İktisad-ı Milli* başlıklı makalede M. Zühdü, Osmanlı'yı milli tekâmüle götüren yolların milli vicdan, milli lisan, milli ahlak, milli iman, milli siyaset ve milli iktisat olduğunu söyler. Milli iktisadi mefkûrenin milletin kuvvetini iktisattaki emeli olduğunu ve milletin asli kuvvetlerden olan iktisadın, milli kuvvet ve feyzini henüz yeni aldığını belirtir. Milli üretim, dolaşım ve tüketiminin iki üç senedir gerçekleştiğini ve adımların geçici olması halinde ülkeyi milli tekâmüle götürecektir iktisat yolunun kapalı olacağını vurgular. Türk ruhunun Osmanlı'nın iktisadına nüfus edemediğini ve bu nedenle iktisadi esaretin yaşandığını belirtir ve bir iki senedir görülen milli iktisatla bundan kurtulacağını söyler (M. Zühdü, 1915: 2616-2617).

Türk Yurdu'nun 105. sayısında *İktisat Yılı* başlıklı makalede M. Zühdü, 1915 yılının değerlendirilmesini yapmıştır. 1915'te Türklerin iktisadi uyanışını gerçekleştirerek büyük oranda ve Hristiyanlardan fazla miktarda iktisadi teşebbüslerde bulunduğunu ve bu milli ruhun sadece İstanbul'da değil Osmanlı'nın diğer tüm vilayetlerinde görüldüğünü söyler. 1915'e kadar iktisadın bir merkez etrafında toplanmadığını, Irak bölgesinin İngiltere ve Amerika ile, Suriye ve Adana bölgesinin Fransa ve İtalya ile, Karadeniz sahillerinin ise Rusya ile iktisaden bağlı olduğunu ve buraların İstanbul'la olan iktisadi ilişkilerinin gevşek olduğunu belirtir. Hatta Konya, Ankara, İzmir, Adana, Sivas, Kastamonu ve Halep gibi vilayetlerin birbirlerine ve merkezi devlete yabancı kaldığını ifade eder. Ancak milli iktisadın oluşmasıyla Rumeli ile Anadolu'nun İstanbul ile bağlandığını ve siyaset merkezi olan İstanbul'un iktisadi merkez haline geldiğini söyler (M. Zühdü, 1916a: 2958-2961).

Türk Yurdu'nun 107. sayısında *Geçen Yılda Milli İstihsal* başlıklı makalede M. Zühdü, harbin başlangıcından beri Beykoz Deri Fabrikası ve saraçhaneleri ile ülkenin diğer vilayetlerdeki tezgahların aktif olarak çalıştığını ve deri ile kösele vücuda getirip kunduralar hazırladıklarını söyler. 1915'te ülkedeki bütün saraç ve kunduracılık fabrikaların faal bir şekilde çalıştığını belirtir. Kereste temininde bir takım müşkülât ve pahalılıktan dolayı marangoz, mobilya, sandıkçı, fıncı ve ev inşaatı gibi inşaat sanayisinin bu sene durgun olduğunu söyler. Bazı dokuma sanayisinin özellikle halıcılık gibi şubelerin bir durgunluk içerisinde olduğunu belirtir. Hammaddesi bol olan dokuma sanayisi şubelerinin faal bir şekilde çalışmaya başladıklarını ifade eder. İzmit, Hereke, Karamürsel fabrikaları ile Aydın, Halep ve Adana vilayetlerindeki fabrikaların faal şekilde çalıştıklarını söyler. Ülke dâhilindeki 25 fabrikanın bazıları ıslah edildiği gibi Balat'ta şayak dokumak ve yün ipliği hazırlamak için son sistem Alman makineleri ile bir iplik fabrikasının tesis edildiğini belirtir. Ülke dâhilinde pamuk bezi, keten bezi, çorap ve çuval imalinin gerçekleştiğini, sadece İstanbul'da iki ay müddet içerisinde 200 amele tarafından 400.000 çuvalın üretildiğini söyler. Terzi sanatı ile manifaturacılığın durgun geçtiğini belirtir ve harbin terzi ve tuhafiyeye sektörüne olumsuz tesirleri olduğunu vurgular (M. Zühdü, 1916b: 2985-2990).

Türk Yurdu'nun 108. sayısında *Geçen Yılda Milli İstihsal* başlıklı makalede M. Zühdü 1915'te ithalat-ihracat ticareti yapan ticarethanelerin muamelelerini kestiklerini ve bazı ticaret evlerinin ticarete değişikliğe giderek dâhili işlere başladıklarını ama bunların da kısa sürede piyasayı terk ettiklerini belirtir. 1915'te ülke dışından mal gelmediği gibi malların da ihraç edilmediğini söyler. Credit Lyonnais, Banco di Roma, Rus Ticaret Bankası, Türkiye Milli Bankası'nın piyasadan çekildiklerini Deutsche Orient Bank, Wiener Bank gibi kurumların da işlemlerini genişletemediklerini hatta Osmanlı Bankası'nın dahili ticaret ve sanayi teşebbüslerine dahil olmadığını belirtir. Küçük sarrafların çok kazanan gibi görünmesine karşın eskisi gibi kazanamadıklarını söyler. Borsanın kapanmasından dolayı muamelenin olmadığını ama karaborsa olarak az miktarda satış işlemlerinin olduğunu vurgular. Adi

ticaret komisyonculuğunun revaçta olan bir muamele olduğunu ve bu muamelede Türk unsurunun fazla olduğunu belirtir ve sadece İstanbul'da iki binden ziyade yeni tüccarın türediğini söyler (M. Zühdü, 1916c: 3006-3009).

Türk Yurdu'nun 132. sayısında *İktisat Yılı* başlıklı makalede M. Zühdü, 1915 senesinin harp senesi olduğunu ve bu senede şevkle birçok proje ve girişimle geçmesine karşın 1916 senesinin daha mütevazı olarak geçtiğini söyler. 1916'da birçok iktisadi teşebbüsün olmasına karşın bu faaliyetlerin 1915 senesinin devamı niteliğinde olduğundan 1916 senesinin durgunluk devri diye anıldığını söyler. 1916 senesinin öncelikle 1915 senesinin ruhunu taşıyan girişimlerin ikmale gayret eden bir sene olduğunu ve milli iktisadı vücuda getiren emellerin 1916'da da devam ettiğini ifade eder. Nitekim zirai, sanayi ve ticari hayatta yeni birtakım şirketin kurulduğunu belirtir. 1916'da özellikle kadınların iktisadi hayata atılmasının fazla olduğunu söyler (M. Zühdü, 1917: 3395-3397).

Şirketleşme

Türk Yurdu'nun 140. sayısında *İktisat* başlıklı makalede Yusuf Akçura, sermaye temini için alınan tedbirlerden birinin de kooperatif şirketi olduğunu ve beş altı seneden beri başarıyla tatbik edilen kooperatif şirketlerin ülke için önemli olduğunu söyler. Kooperatiflerin bir çeşit az sermaye kapitalizmini oluşturup büyük sermayedarlara karşı rekabete girişen bir içtimai vasıta olduğunu belirtir. Kapitalizmin son zamanlarda fakara halka reva gördüğü cebri ortadan kaldırmak için her türlü vasıtaya müracaat etmek gerektiğini ve kooperatif şirketinin ise bunlardan biri olduğunu söyler. Şehirlerde amele, esnaf ve memurların kooperatif şirket akdetmesiyle yaşanan maişet buhranının daha az sıkıntıyla atlatacaklarını belirtir (Yusuf Akçura, 1917: 3521-3523).

Türk Yurdu'nun 140. sayısında *Kooperatif Şirketleri 1* başlıklı makalede Ahmet Cevad, 18. asırda Avrupa'da sanayi devrimi sonucu sefalet düşen işçilerin maişetini ucuza getirmek için kurulan ilk kooperatif şirket sürecini anlatır. İlk kooperatif şirketinin İngiltere'de Rochdale kasabası dokuma fabrikasının işçileri tarafından tesis edildiğini sonra fikrin Almanya, İsviçre, İskandinavya, Fransa, İtalya, Avusturya-Macaristan, Rusya ve Balkanlarda görüldüğünü belirtir (Ahmet Cevad, 1917: 3523-3526). 161. sayıda *Kooperatif Şirketleri 2* başlıklı makalede ise Ahmed Cevad, kooperatif sisteminin üretimde yaşanan zararları ortadan kaldırdığını ve riba, ihtikâr ve simsarlığa yer bırakmadığını söyler. Üretici ve tüketici arasına giren madrabaz ve simsarların büyük kar temin ettiklerini ve kooperatifin ise bu araçları ortadan kaldırarak malı doğrudan üreticiden alarak tüketiciye dağıttığını vurgular. Kooperatifin gayesinin ürünü bizzat üreticiden alarak tüketiciye dağıtmak olduğunu belirtir (Ahmet Cevad, 1918: 351-355).

Türk Yurdu'nun 123. sayısında *Milli Banka-Milli Bankanın Sermayesi* başlıklı haberde, milli ruhu olmayan milletlerin iktisadını arzu ettiği istikamete yönlendirilmesi iktidarından mahrum kalacağını söyler. Bu nedenle milli bir bankanın kurulmasının milletin mevcudiyetini tehdit eden tehlikelerden kurtarmak adına büyük bir adım olacağını vurgular. Bunun için milli bankanın sadece Osmanlıların değil tüm İslam âlemini ilgilendirdiğini söyler. Milli bankanın sermayesinin şimdilik dört milyon lira olduğunu ve bankanın anonim şirket olarak kurulduğunu ifade eder. Osmanlı İtibar-ı Milli Bankası unvanını alan bu bankanın sadece sarraflık ederek kazanmak gayesini gözetmeyeceğini ve kurulacak iktisadi teşebbüslerde ortaklık etmek ve yardımcı olmak gibi amaçların olduğunu belirtir (*Türk Yurdu*, 1916c: 3255).

Türk Yurdu, milli üretimin gerçekleştiğini göstermek amacıyla açılan milli şirketler hakkında bilgi vermiştir. Ülkenin her tarafında milli sermaye ile birçok şirketin açıldığını duyurmuştur. Bu doğrultuda 104. sayıda *Şirketler* başlıklı haberde iktisadi ve ticari kurumları yabancıların elinde olan ülkenin milli iktisada doğru gitmesi için milli şirketlere muhtaç olduğu vurgulanmıştır. Bu hakikatin anlaşılmasına başlandığını ve her bölgede şirketlerin kurulduğu ifade edilmiştir. Ürgüp ve Yozgatlı Türk-İslam ileri geleni tarafından *Milli Anonim Ticaret Şirketi* adıyla bir şirketin tesis edildiği ve şirket amacının zirai ürün ve sanayi mamulleri, ticari meta, sarraf işi ve ziraat aletleri gibi girişimlerde iş görmek olduğu belirtilmiştir (*Türk Yurdu*, 1916a: 2950). Aynı sayıdaki *Şirketler* başlıklı diğer haberde kurulan diğer şirketin ise *Nakliyat-ı Umumiye Osmaniye Anonim Şirketi* olduğu belirtilmiştir. Bu şirketin ülkeler arasında nakliye işletmek, İstanbul'da otobüs, omnibüs, otomobil ve kamyon işletmek amacıyla yetmiş beş yıl müddetle Ticaret Bakanlığının resmi müsaadesiyle kurulduğu ifade edilmiştir (*Türk Yurdu*, 1916d: 2950). 128. sayıda *Konya'da Köylü Bankası* başlıklı yazıda Konya'da 200.000 lira sermayeli köylü

bankasının kurulacağı belirtilmiştir (Z. N. 1917a: 3334). 128. sayıda *Manisa Bağcılar Bankası* başlıklı yazıda ise Manisa'da bağcılığa ait ticari faaliyetlerde bulunmak maksadıyla *Bağcılar Bankası* adıyla şirketin kurulduğu ifade edilmiştir (Z. N. 1917b: 3334). 128. sayıda *Tütüncüler Bankası* başlıklı yazıda İzmir'de tütün ziraat ve ticaretini himaye etmek niyetiyle bir anonim şirketin teşkil edildiği yazılmıştır (Z. N. 1917c: 3334). 128. sayıda *İzmir Teshilat Şirketi* başlıklı yazıda İzmir'de üzüm ve incir ticaretiyle meşgul olmak üzere şirketin tesis olduğu ve İstanbul ve Bandırma'da şube açtığı ifade edilmiştir (Z. N. 1917d: 3335). 128. sayıda *Kooperatif Şirketleri* başlıklı yazıda Lazkiye'de bin lira sermaye ile kooperatif şirketi kurulduğu belirtilmiştir. Ayrıca Beyrut'ta da şirket teşkiline teşebbüs edildiği yazılmıştır (Z. N. 1917e: 3335). 128. sayıda *Maden Çıkarma Şirketi* başlıklı yazıda hükümete ait madenleri satın almak üzere bir şirketin kurulmak üzere olduğu ve şirketin milli bankanın gözetiminde olacağı yazılmıştır (Z. N. 1917f: 3335). 128. sayıda *Milli Ekmekçi Anonim Şirketi* başlıklı yazıda un ve undan yapılan ürünleri satmak ve komisyon muamelesi yapmak maksadıyla *Milli Ekmekçi Anonim Şirketi* unvanıyla bir şirketin kurulduğu belirtilmiştir (Z. N. 1917g:3335). 130. sayıda *Şirketler* başlıklı yazıda mensucat dokumak ve alım satımı yapmak üzere Ankara'da 50.000 lirayla *Ankara Milli Mensucat Anonim Şirketi* unvanlı şirketin kurulduğu ifade edilmiştir (*Türk Yurdu*, 1917b: 3374). 130. sayıda *Şirketler* başlıklı yazıda üzüm ticaretiyle iştiğal etmek ve banka işleriyle meşgul olmak üzere Manisa'da 150.000 lira sermaye ile *Bağcılar Bankası* namıyla anonim şirketin kurulduğu yazılmıştır (*Türk Yurdu*, 1917c: 3374). 130. sayıda *Şirketler* başlıklı yazıda palamut ile ticaret etmek, palamut üreticilerine avans vermek maksadıyla İzmir'de *Türkiye Palamutçuları Anonim Şirketi* isminde bir şirketin kurulduğu ifade edilmiştir (*Türk Yurdu*, 1917d: 3374). 130. sayıda *Bolu'da* başlıklı yazıda Bolu'da 2.000 lira sermayeyle *Bakkaliye Şirketi*'nin kurulduğu belirtilmiştir (*Türk Yurdu*, 1917a: 3310). 130. sayıda *Şirketler* başlıklı yazıda muhacir istihdam olunmak üzere bir mensucat fabrikası için Dahiliye Nezareti'nin 5.000 lira verdiğini fabrikanın inşaatına başlamak üzere olduğu yazılmıştır. Ayrıca Adapazarı'ndaki İslam Bankası'nın 2.000 lira sarf ederek bir debbağhane tesis edildiği ilan edilmiştir (*Türk Yurdu*, 1917e: 3374). 131. sayıda *Konya'da Bir Şirket* başlıklı yazıda Konya'da mensucat işleriyle alışveriş etmek üzere Konya'da 100.000 lira sermaye ile yerli bir anonim şirketin kurulduğu belirtilmiştir (*Türk Yurdu*, 1917g: 3390). 147. sayıda *Karahisar'da Osmanlı Anonim Sanayi Şirketi* başlıklı yazıda Karahisar'da 500.000 liralık *Osmanlı Anonim Sanayi Şirketi*'nin tesis edildiği ifade edilmiştir (*Türk Yurdu*, 1917i: 3646). 122. sayıda *Yeni Bir İmalathane* başlıklı makalede, İzmit sancağında inşaat ve kerestecilikle uğraşan bir imalathanenin açıldığı yazılmıştır (*Türk Yurdu*, 1916b: 3238).

SONUÇ

1912'de çıkan *Türk Yurdu*, İttihat ve Terakki Partisi'nin önemli ideologlarının yazı yazması nedeniyle dönemin en etkili Türkçü dergisi olmuştur. Dergi Türkçülüğün hakim olması için çabalamış ve dergideki tüm yazılar bu düşünce doğrultusunda yazılmıştır. Yayımlanan ekonomi yazılarını Parvus Efendi, Mustafa Zühdü, Akçuraoğlu Yusuf ve Ahmet Cevad yazmıştır. Akçuraoğlu Yusuf, milli bir burjuva sınıfının olmamasına değinmiş, sermaye sahibi olan kişilerin gayrimüslim vatandaşların olduğunu ve bunun da ülke iktisadına bir faydasının dokunmadığını vurgulamıştır. Milli iktisadın hakim olması ve kalkınmanın gerçekleşmesi için Türklerden oluşan bir burjuva sınıfın yaratılmasının ülkenin bekası açısından elzem olduğunu ifade etmiştir.

Parvus Efendi, yazılarında Osmanlı Devleti'nin ekonomi gerilemesinin nedenlerini incelemiştir. Eski yönetimin yaptığı borçlanmalar sonucu ülkenin Avrupa sermayedarlığının iktisadi esareti altına sokulduğunu vurgulamıştır. Borçların ödenmemesi sonucu kurulan Deyun-u Umumiye İdaresi'ni Avrupa sermayedarların ülkedeki temsilcisi olarak göstermiş ve bu kurumun devletten bağımsız hareket ederek ülke aleyhine birçok girişimde bulunduğunu ve çıkarları doğrultusunda ülke ekonomisinin geri kalmasının devam etmesini istediğini belirtmiştir. Ekonominin esaretten kurtulması için devletin dış borçtan ziyade iç borçlanma gerçekleştirilmesini ve sanayileşmeyi savunmuştur. Devlet gelirlerini artırmaktan ziyade üretici bir ülke olmasına özen gösterilmesini talep etmiş ve ekonomide mali dengeden ziyade iktisadi dengenin gözetilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Devletin verimli topraklardan istifade edemediğini belirtmiş ve ülkenin ziraat potansiyelinden istifade edilmesini istemiştir. Parvus Efendi, mali politikalar yanında köylülerin sorunlarına değinmiştir. Türk Milliyetçiliğin ana damarını köylüler oluşturmaya karşı köylülerin unutulduğunu belirtmiş ve devletten köylülerin sorunlarının çözümünü talep etmiştir. Devletin vergi yükünü köylülerin üzerine yığmasını eleştirmiş ve vergi dağılımını adil yapılmasını istemiştir. İstanbul'daki yabancıların devlete vergi vermesi gerektiğini vurgulamıştır.

Mustafa Zühdü ise makalelerinde ülkenin ziraat sorunlarına değinmiştir. Osmanlı'nın ziraat ülkesi olmasına karşın devletin bundan yeterince istifade edemediğini vurgulamıştır. Çiftçilerin üretimlerini eski geleneğe göre yapmasını eleştirmiş ve halkın ziraatını modern fenni yöntem ve modern teknoloji aletlerle işletmesini talep etmiştir. Ayrıca tarım alanlarının küçük işletmeler halinde olduğunu belirtmiş ve ziraattan daha fazla istifade etmek için büyük çiftliklerin yaygınlaştırılması gerektiğini vurgulamıştır. Bir ziraat ülkesi olarak bilinmesine karşın ülkenin tarımsal ürün ithal ettiğini belirtmiş ve gerçek anlamda bir ziraat ülkesi olmadığını ifade etmiştir. Çiftçinin yaşadığı sorunlarından birinin kredi sorunu olduğunu belirtmiş ve halkın ziraatını geliştirmesi için kredi kurumların kurulmasını istemiştir. Halkın borçlanma anlayışını eleştirmiş ve borçlanmaların tüketim için değil de yatırım için gerçekleştirilmesi gerektiğini savunmuştur. Ayrıca 1915 ve 1916 senelerinin ekonomi politikalarını değerlendirmiş ve ülkenin milli iktisat anlayışıyla bir üretici ülke haline geldiğini vurgulamıştır.

Türk Yurdu'nun önem verdiği iktisat konularında biri de şirketleşme hareketidir. Yusuf Akçura, yaşanan sermaye sorununu kooperatif şirketlerin kurulması ve yaygınlaşmasıyla elde edileceğini belirtmiştir. Derginin yazarlardan Ahmet Cevad, ülkede kooperatif şirketlerinin yaygınlaşması için okurlara bu konuda bilgiler vermiştir. Kooperatif şirketleri sayesinde üretim için gerekli sermayenin elde edildiğini ve üretici-tüketici arasındaki komisyoncuları ortadan kaldırarak tüketim maddelerin ucuzlaştığını belirtmiştir. *Türk Yurdu*, ayrıca sütunlarında milli iktisat sonrası açılan şirketler hakkında okurlarını bilgilendirmiş ve bu haberleri vererek halkta şirketleşme ruhunu canlı kılmak istemiştir. Dergide ülkenin birçok bölgesinde kurulan şirketlerin amacı ve faaliyetler kollarına ait yazılar görülmüştür.

KAYNAKÇA

Ahmet Cevad, (2 Ağustos 1917/15 Ağustos 1918), Kooperatif Şirketleri 1-2, *Türk Yurdu*, 140/161, 3523-3526; 351-355.

Ahmed Agayef, (30 Kasım 1911). *Türk Âlemi* 1, *Türk Yurdu*, 1, 13-14.

Akçuraoğlu Yusuf, (2 Ağustos 1917), *İktisat*, *Türk Yurdu*, 140, 3521-3523.

Arai, M. (2003). *Jön Türk Dönemi Türk Milliyetçiliği, Cumhuriyet'e Devreden Düşünce Mirası Tanzimat ve Meşrutiyet'in Birikimi*, İstanbul: İletişim.

Bolu'da, (15 Mart 1917)f, *Türk Yurdu*, 130, 3374

Gümüşoğlu, F. (2003). *Türk Yurdu, Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Milliyetçilik*, İstanbul: İletişim.

İzmir, R. (1983). *Türk Yurdu, Türk Ansiklopedisi 32*, Ankara: Milli Eğitim.

Karaömeroğlu, A. (2003). Parvus Efendi, *Cumhuriyet'e Devreden Düşünce Mirası Tanzimat ve Meşrutiyet'in Birikimi*, İstanbul: İletişim.

Karahisar'da Osmanlı Anonim Sanayi Şirketi, (8 Kasım 1917i), *Türk Yurdu*, 147, 3646.

Kocabaşoğlu, U. (2010). *Hürriyeti Beklerken İkinci Meşrutiyet Basını*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.

Konya'da Bir Şirket, (29 Mart 1917g), *Türk Yurdu*, 131, 3390.

Kurt, Ü. (2012). *Türk'ün Büyük Biçare Irkı Türk Yurdu'nda Milliyetçiliğin Esasları (1911-1916)*, İstanbul: İletişim.

M. Zühdü, (19 Mart 1914a/2 Nisan 1914b), Ziraatımız ve Şerait-i İktisadiyesi: 1-2, *Türk Yurdu*, 61; 62, 2042-2046;2072-2079

M. Zühdü, (16 Nisan 1914c), Ziraat Memleketi Miyiz?, *Türk Yurdu*, 63, 2090-2097.

M. Zühdü, (28 Mayıs 1914d), Bizde Köylünün Borcu: İtibar-i Zirai, *Türk Yurdu*, 65, 2183-2190.

M. Zühdü, (3 Haziran 1915), İktisad-ı Milli, *Türk Yurdu*, 84, 2616-2617.

- M. Zühdü, (23 Mart 1916a), İktisat Yılı, *Türk Yurdu*, 105, 2958-2961.
- M. Zühdü, (20 Nisan 1916b-c), Geçen Yılda Milli İstihsal 2, *Türk Yurdu*, 107;108, 2985-2990; 3007-3009.
- M. Zühdü, (12 Nisan 1917), İktisat Yılı, *Türk Yurdu*, 132, 3393-3395.
- Maksat ve Meslek, (30 Kasım 1911), *Türk Yurdu*, 1, 1.
- Milli Banka-Milli Bankanın Sermayesi, (7 Aralık 1916c), *Türk Yurdu*, 123, 3255.
- Mardin, Ş. (1985). Tanzimat'tan Cumhuriyet'e İktisadi Düşüncenin Gelişimi (1838-1918), *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi 3*, İstanbul: İletişim.
- Parvus Efendi, (22 Mart 1912a), Köylüler ve Devlet, *Türk Yurdu*, 9, 262-268
- Parvus Efendi, (16 Mayıs 1912b), 1327 Senesinin Ahval-i Maliyesine Bir Nazar, *Türk Yurdu*, 13, 394-402
- Parvus Efendi, (27 Haziran 1912c/11 Temmuz 1912d), Türkiye Avrupa'nın Maliye Boyunduruğu Altındadır 1-2, *Türk Yurdu*, 16; 17, 476-484; 523-529.
- Parvus Efendi, (8 Ağustos 1912e), Esaret-i Maliyeden Kurtulmanın Yolu, *Türk Yurdu*, 19, 587-591.
- Parvus Efendi, (31 Ekim 1912f), Türklerin Ödünç Almaya En Haklı Oldukları Bir Akça, *Türk Yurdu*, 25, 16-23.
- Parvus Efendi, (28 Kasım 1912g), Devlet ve Millet, *Türk Yurdu*, 27, 83-85.
- Parvus Efendi, (26 Aralık 1912i), Mali Tehlikeler, *Türk Yurdu*, 29, 148-151.
- Parvus Efendi, (9 Nisan 1913a), İş İştenden Geçmeden Gözlerinizi Açınız, *Türk Yurdu*, 36, 359-367.
- Parvus Efendi, (15 Mayıs 1913b), Türk İli Maliyeni Gözet, *Türk Yurdu*, 39, 485
- Parvus Efendi, (2 Ekim 1913c), Türkiye'de Ziraatın İstikbali, *Türk Yurdu*, 49, 859-867.
- Parvus Efendi, (20 Ocak 1914a/3 Şubat 1914b) Köylü ve Devlet 1-2, *Türk Yurdu*, 57; 58, 1124-1129; 1158-1162.
- Sarıay, Y. (2004). *Türk Milliyetçiliğinin Tarihi Gelişimi ve Türk Ocakları 1912-1931*, İstanbul: Ötüken.
- Şirketler, (9 Mart 1916a-d/15 Mart 1917b-c-d-e), *Türk Yurdu*, 104, 130, 2950, 3374.
- Tevfik Nureddin, (24 Aralık 1911/2 Mayıs 1912), Türk Esnafının Hali 1-2, *Türk Yurdu*, 2;12, 42-47;360-365.
- Tevetoğlu, F. (1987). *Türkçü Dergiler 1*, *Türk Kültürü*, 25/296.
- Toprak, Z. (1984). *Fikir Dergiciliğinin Yüz Yılı, Türkiye'de Dergiler ve Ansiklopediler*, İstanbul: Gelişim.
- Toprak, Z. (1985a) Milli İktisat, *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi 3*, İstanbul: İletişim.
- Toprak, Z. (1985b). II. Meşrutiyet Döneminde İktisadi Düşünce, *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi 3*, İstanbul: İletişim.
- Türk Yurdu*, (1998). *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi 8*, İstanbul, Dergâh.
- Türk Yurdu*, (2 Ağustos 1917k), 1, ks.
- Yeni Bir İmalathane, (23 Kasım 1916b), *Türk Yurdu*, 122, 3238.
- Z. N., (15 Şubat 1917a), Konya'da Köylü Bankası, *Türk Yurdu*, 128, 3334

Z. N., (15 Şubat 1917b), Manisa Bağcılar Bankası, *Türk Yurdu*, 128, 3334

Z. N., (15 Şubat 1917c), Tütüncüler Bankası, *Türk Yurdu*, 128, 3334

Z. N., (15 Şubat 1917d), İzmir Teshilat Şirketi, *Türk Yurdu*, 128, 3335

Z. N., (15 Şubat 1917e), Kooperatif Şirketleri, *Türk Yurdu*, 128, 3335

Z. N., (15 Şubat 1917f), Maden Çıkarma Şirketi, *Türk Yurdu*, 128, 3335

Z. N., (15 Şubat 1917g), Milli Ekmekçi Anonim Şirketi, *Türk Yurdu*, 128, 3335.